صفحه‌آرا: علی حسنی

خبرهایی که نمی‌بینید

سفر دبیر شورای‌عالی امنیت ملی به عمان
«علی لاریجانی» دبیر شورای‌عالی امنیت ملی ایران، امروز، سه‌شنبه ۲۱ بهمن‌ماه، در رأس هیأتی به مسقط پایتخت عمان سفر می‌کند. دبیر شورای‌عالی امنیت ملی در جریان این سفر با مقامات عالی سلطنت عمان دیدار و پیرامون آخرین تحولات منطقه‌ای و بین‌المللی و همکاری‌های دو جانبه در سطوح مختلف گفت‌وگو خواهد کرد. /ایرنا

عراقچی: شرط نتیجه در مذاکرات جدیت طرف مقابل است
عباس عراقچی، وزیر خارجه در مراسم سلام سفرا در تهران گفت: ما در مذاکراتی که شروع شده، کاملا جدی هستیم و به‌دنبال یک مذاکرات واقعی برای رسیدن به نتیجه هستیم؛ به شرطی که طرف مقابل ما هم جدیت داشته باشد و برای یک مذاکرات نتیجه‌محور آمادگی داشته باشد. /فارس

تخریب و تحریق با اعتراض فرق دارد
مسعود پزشکیان، رئیس‌جمهور کشورمان، دیروز در برنامه روز ملی جمهوری اسلامی درمورد رخدادهای دی‌ماه خونین در جمع سفرای سایر کشورها گفت: اعتراض حق مردم است ولی حمله و تخریب اماکن عمومی، آتش‌زدن مسجد و کتابخانه و مدرسه، توطئه سازمان‌یافته دشمنان ایران است. /فارس

قدردانی عارف از کادردرمان برای تلاش در دی‌ماه خونین
محمدرضا عارف، معاون اول رئیس‌جمهور با قدردانی از عملکرد کادر درمان در حوادث دی‌ماه تأکید کرد: کارکنان حوزه سلامت با وجود کمبودهای دولت، به‌صورت شبانه‌روزی به مجروحان و حادثه‌دیدگان خدمت‌رسانی کردند و حضوری ایثارگرانه داشتند و این دومین خدمت بزرگ نظام سلامت در سال جاری است. /ایسنا

دیدگاه

آیا انقلاب اسلامی همچنان قابل دفاع است؟

غلامرضا خواجه‌سروی
استاد دانشکده حقوق و علوم‌سیاسی دانشگاه علامه طباطبایی و معاون پیشین وزارت علوم

عنوان این یادداشت به ذهن‌مشغولی و دلمشغولی همه کسانی تبدیل شد که به اسلام و ایران علقه‌ای داشته‌اند و به امید فردای بهتر این آب و خاک تلاش‌های مجدانه و شبانه‌روزی صورت داده‌اند.

این سؤال در طول زمان و با جنگ روانی‌ای که مخالفان نهضت اسلامی ایران از فردای پیروزی انقلاب آغاز کرده‌اند، در روزگار کنونی به «مسئله» یا «دشواره» تبدیل شده. پاسخ به این سؤال و درپی آن حل این مسئله با توجه به شرایط کنونی داخلی کشور چندان آسان نیست. به همین خاطر در این مختصر از روش «برهان خلف» بهره برده شده‌است. درعصایی‌ای کردن روش هم این پرسش طرح می‌شود که اگر نهضت اسلامی ایران شاخ و برگ نداده و انقلاب اسلامی و جمهوری‌اسلامی از آن منتج نشده بود، چه اتفاقی می‌افتاد؟

اگر نهضت اسلامی رخ نداده بود چه می‌شد؟

■ اجرای اصلاحات ارضی که به گـواه صاحبنظران خارجی و داخلی در طول زمان به ضد خود تبدیل شد.

■ عملیاتی شدن «انقلاب سفید شاه و ملت» که از ریاضی‌های بعدی از ناکامی آن خبر داده‌اند.

■ ناکامی و مسخ تدریجی جریان‌های سیاسی مخالف رژیم از قبیل چپ‌های مارکسیست، لیبرال‌ها، التقاطیون و حتی اسلام‌گرایان.

■ استمرار نظام استبدادی پهلوی در ایران

■ تسلط فراگیر ساواک بر همه شئون حیات ایرانیان

■ بروی طاق انعقاد پیمان دفاعی دولت ایران در سیاست‌خارجی از دولت آمریکا و همگامی تام و تمام با بلوک غرب

■ تثبیت هژاژ فاصله در حوزه‌های اقتصادی و بهره‌گیری از مواهب طبیعی ایران و تشدید شکاف فقیر و غنی

■ حضور پررنگ دولت جهانی اسرائیل در شئون مختلف ایران و اختصاص امتیازات مادی و غیرمادی به صهیونیست‌ها

■ تشدید عقب‌ماندگی اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی ایران توسط دولت‌های غربی و نگهداشتن ایران در وضعیت ضعیف

■ نادیده‌انگاری و پایمال‌سازی حقوق و منافع عموم مردم ایران در پناه حمایت‌های خارجی و قدرت سرکوب رژیم شاهنشاهی

■ حضور احزاب دولتی در عرصه سیاسی و حاکمیت یک حزبی بر ایران و افزایش فساد سیاسی در احزاب سیاسی، دولت، مجلس و دربار

پس از پیروزی انقلاب چه شد؟

■ تغییر بنیادین در زیربنای فکری نظام شاهنشاهی؛ از تفکر هشاه سایه خداست» که عملا ادعای خدایی می‌کرد به «خدامحوری»

■ تغییر ساختار از نظام سلطنتی به جمهوری اسلامی

■ تغییر کارگزاران؛ از گروه هواداران سیاست آمریکا و غرب در ایران به کارگزاران هوادار سیاست ملی

الگویی مورد توجه جهانیان

علاوه بر اینها جمهوری‌اسلامی سبکی در سیاست و حکومت به جهانیان ارائه کرده و به عبارتی «راه سوم» (جدای ازشرق و غرب) مورد توجه جهانیان قرار گرفته است.

دیدگاه

مجلس قلب هم‌صدایی دیپلماسی و دفاع

سیدمزهرا عبدالهی: روزنامه‌نگار

میزبانی مجلس

■ غلبه غیرعلنی روز دوشنبه خانه ملت با پیشنهاد مجلس برگزار شد.

حضور امیر سرلشکر موسوی و عباس عراقچی، وزیر امور خارجه، نقش محوری مجلس در هماهنگی میان سیاست خارجی و امنیت ملی را نشان داد.

پیام رئیس مجلس

■ دیپلماسی و دفاعی دو روی یک سکه‌اند.

هماهنگی کامل با فرامین رهبر انقلاب رعایت شد.

منطق امنیتی و دیپلماتیک به‌صورت هم‌زمان بررسی شد.

گزارش دفاعی

رئیس ستاد کل نیروهای مسلح گزارش جامع آمادگی نیروها را ارائه کرد.

ارتقای ظرفیت‌های بازدارندگی پس از جنگ ۱۲ روزه ادامه یافته است.

آمادگی نیروهای زمینی، هوایی و دریایی در سطح بالاست.

توان بازدارندگی نیروها

ارتش، سپاه، فراجا، وزارت دفاع و بسیج ظرفیت‌های گسترده دارند.

هرگونه خطای محاسباتی دشمن با پاسخ قاطع و مقتدرانه مواجه می‌شود.

گزارش نیروهای مسلح حس اطمینان و امید را به نمایندگان منتقل کرد.

گزارش دیپلماتیک

وزیر امور خارجه روند مذاکرات را ارائه کرد.

خطوط قرمز نظام، به‌ویژه صنعت هسته‌ای، به طرف آمریکایی منتقل شد.

هیچ عقب‌نشینی از منافع ملی در دستور کار نیست.

صفحه‌آرا: مجید اصغری

نگاه

الگوها و آسیب‌های سیاست‌خارجی جمهوری اسلامی

حمیدرضا علامزاده
پژوهشگر مطالعات آمریکا

انقلاب اسلامی ایران از ابتدای شکل‌گیری، در شرایطی پا به عرصه نظام بین‌الملل گذاشت که جهان در سیطره نظم دوقطبی و منطق سلطه‌محور جنگ سرد تعریف می‌شد. در چنین فضایی، شعار صریح و راهبردی «نه شرقی، نه غربی، جمهوری اسلامی» نه‌تنها مرزبندی سیاسی انقلاب با ۲ بلوک قدرت مسلط را اعلام کرد، بلکه بیانگر تولد یک منطق بدیل تمدنی در عرصه سیاست و روابط بین‌الملل بود. از منظر امام خمینی(ره)، این شعار نفی وابستگی، نفی سلطه‌پذیری و نفی استحاله هویتی در نظم جهانی موجود بود؛ نظمی که چه در چهره سرمایه‌داری لیبرال و چه در قالب سوسیالیسم مارکسیستی، بر مبنای ماده‌ت، قدرت‌طلبی و حذف معنویت سامان یافته بود.

بر اساس مبانی نظری امام خمینی(ره)، سیاست خارجی جمهوری اسلامی امتداد طبیعی جهان‌بینی توحیدی و انسان‌شناسی اسلامی است. ایشان سیاست را از اخلاق، عدالت و معنویت جدا نمی‌دانستند و بر این باور بودند که روابط خارجی نیز باید تابع همین اصول باشد. این مبنا در اندیشه امام خامنه‌ای با عمق و تفصیل بیشتری تبیین شده و در قالب نظریه «تمدن نوین اسلامی» به سطح راهبردی ارتقا یافته است.

یک الگوی تمدنی

الگوی تمدنی سیاست خارجی انقلاب اسلامی بر مبانی زیر استوار است:

■ حمایت از مظلومان

■ مقابله با نظم سلطه

■ تقویت همگرایی جهان اسلام

■ گسترش گفتمان عدالت‌خواهی در سطح جهانی

ویژگی‌ها:

■ جمهوری اسلامی خود را بازیگری صرفاً ملی و محدود به منافع جغرافیایی نمی‌داند، بلکه حامل یک پیام جهانی است؛ اسلام ظرفیت ایجاد تحول در سطح جهانی

■ سیاست‌خارجی انقلاب اسلامی دارای گفتمانی و الهام‌بخش است و قدرت آن بیش از آنکه متکی به ابزارهای سخت باشد، بر سرمایه معنوی، هویت مستقل و نفوذ نرم تمدنی تکیه دارد.

■ الگوی تمدنی سیاست‌خارجی مطلوب انقلاب اسلامی، الگویی است که در آن استقلال سیاسی با خودباوری فرهنگی، کنش‌گری بین‌المللی با مسئولیت اخلاقی، و مقاومت در برابر سلطه با دعوت به عقلانیت و عدالت جهانی جمع می‌شود.

■ این الگو، نه یک نرم‌افزار نظام موجود است، نه انزوای آرمان‌گرایانه، بلکه تلاشی آگاهانه برای گشودن افق جدیدی در حکمرانی جهانی بر پایه توحید، گرامت انسانی و عدالت است.

آسیب‌شناسی سیاست‌خارجی

با وجود برخورداری انقلاب اسلامی از یک منطق تمدنی منسجم در عرصه سیاست‌خارجی، تجربه عملی ۴۵دهه گذشته نشان می‌دهد تحقق این الگو همواره با چالش‌ها و آسیب‌هایی همراه بوده است. آسیب‌هایی که بخشی از آنها ناشی از شرایط خاص آغاز انقلاب و بخشی دیگر حاصل فشارهای ساختاری نظام بین‌الملل و کاستی‌های درون‌زا در سازوکار سیاستگذاری و اجرا بوده‌است.

■ نخستین آسیب جدی، عدم‌تخصص‌گرایی و ضعف نهادی در دستگاه دیپلماسی در سال‌های ابتدایی پس از انقلاب است. پس از انقلاب جایگزینی نیروهای وزارت امور خارجه غالبا براساس تخصص، تجربه و دانش، روابط بین‌الملل صورت نگرفت. فقدان مهارت‌های تخصصی، شناخت ناکافی از سازوکارهای حقوقی و نهادی نظام بین‌الملل، و ضعف در زبان مشترک دیپلماتیک، موجب شد سیاست‌خارجی به بلوغ خود نرسد.

■ دومین محور آسیب، نقش فشارهای بیرونی و خصمانه در شکل‌گیری فعال دیپلماسی جمهوری اسلامی از کنش‌گری فعال دیپلماسی به نوعی واکنش‌محوری و انفعال نسبی است.

■ سومین مسئله، ضرورت جبران عقب‌ماندگی‌ها و بهره‌وری سیاست‌خارجی جمهوری اسلامی متناسب با تحولات شتابان نظام بین‌الملل است. جهان امروز با ظهور بازیگران غیردولتی، پیچیده‌تر شدن شبکه‌های قدرت، گسترش فناوری‌های ارتباطی و تغییر ماهیت تهدید و کنش سیاسی مواجه است.

■ یکسی از مهم‌ترین خلأهای دیپلماسی، عدم‌بهره‌گیری حداکثری از ظرفیت‌های متنوع دیپلماسی فراتر از دیپلماسی رسمی دولتی است. دیپلماسی عمومی، دیپلماسی رسانه‌ای، دیپلماسی فرهنگی، علمی و حتی بازاردیپلماسی از طریق نهادهای غیردولتی، دانشگاه‌ها، نخبگان، شهرها و بازیگران محلی، می‌تواند نقش تعیین‌کننده‌ای در تقویت قدرت نرم و مشروعیت بین‌المللی گفتمان انقلاب اسلامی ایفا کند.

■ آسیب دیگر در حوزه سیاست‌خارجی، کارکرد ذاتی آن است. به‌طور کلی می‌توان گفت سیاست‌خارجی در جمهوری اسلامی بیشتر کارکرد داخلی دارد و کمتر به ظرفیت‌های واقعی این بستر به‌منظور موثر پیشران سیاست‌های کشور در سطح جهانی می‌پردازد. در حالی که علی‌القاعده سیاست‌خارجی باید مسیر پیشبرد منافع ملی را هموار سازد، در حال حاضر موانع و اقدامات بین‌المللی کشور تا حد زیادی برای افکار عمومی داخلی طراحی و اجرا می‌شود.

■ نقصان تاثیره در دستگاه سیاست‌خارجی نظام تک‌بعدی بودن رویکردهاست که ناشی از عوامل مختلفی است که در بالا آسیب‌شناسی شد.

نتیجه‌گیری

در جمع‌بندی نهایی و با لحاظ مجموع مباحث نظری، آسیب‌شناسانه و تجربی، می‌توان سیاست‌خارجی انقلاب اسلامی را پروژه‌ای دانست که در سطح مبانی فکری، از انسجام، عمق و غنای راهبردی برخوردار است، اما در سطح حکمرانی و اجرا، نیازمند بازآرایی و نوسازی جدی است.

رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت آیت‌الله خامنه‌ای در آستانه ۲۲بهمن مساه و چهل‌وهفتمین سالگرد پیروزی انقلاب اسلامی، خطاب به ملت ایران بیامـی تلویزیونی صادر کردند. این پیام به شرح ذیل است:

رهبری

۲۲بهمن: روز قدرت و عزّت ملّت ایران
روز رونمایی از قدرت و عزّت ملّت

ملّتی:
- بانگیزه
- باراده
- ثابت‌قدم
- قدردان
- آگاه از مصالح و مفاسد خود

فتح بزرگ ملت ایران
- نجات کشور از دخالت بیگانگان
- تلاش مستمر دشمن برای بازگرداندن وضعیت گذشته
- ایستادگی ملت ایران در برابر این تلاش‌ها
- ۲۲بهمن: مظهر این ایستادگی

مفهوم واقعی قدرت ملّی
قدرت ملی فراتر از موشک و هواپیما

مبتنی بر:
- اراده ملّت‌ها
- ایستادگی
- تجربه‌های گذشته، شاهد این ایستادگی

راه پیمایی ۲۲بهمن؛ پدیده‌ای بی‌نظیر در جهان
- بی‌سابقه در دنیا
- حضور سالانه مردم پس از دهه‌ها
- نمایش هویت و اراده ملی
- وادار کردن طمع‌ورزان به عقب‌نشینی

تقش جوانان در پیشرفت کشور
- میدان علم
- میدان عمل
- میدان تقوا و اخلاق
- میدان پیشرفت‌های مادّی و معنوی
- ساختن افتخار برای کشور

مأیوس کردن دشمن: ضرورت ملی
دشمن تا مأیوس نشود، آزار می‌رساند

راه مأیوس‌سازی دشمن:
- اتحاد
- قدرت فکر
- قدرت اراده
- انگیزه
- ایستادگی در برابر وسوسه‌ها

۲۲بهمن: مظهر همبستگی ملی
- حضور همگانی در خیابان‌ها
- شعاردادن
- بیان حقایق
- اعلام همبستگی
- اعلام وفاداری به جمهوری اسلامی

امید به شکوه مضاعف ملت ایران
- افزوده‌شدن شکوه ۲۲بهمن
- توزیع مضاعف شکوه ۲۲بهمن
- واداشتن ملت‌ها، دولت‌ها و قدرت‌ها به خضوع
- تحقق این وعده الهی

پیام تلویزیونی رهبر معظم‌انقلاب
- صدور پیام در آستانه ۲۲بهمن
- خطاب مستقیم به ملت ایران در حالت ایستاده
- تأکید بر اراده، ایستادگی و قدرت ملّی

ایستاده بر قله چهل و هفتم

۱۴ روایت از نخبگان و چهره‌های سیاسی درباره دستاوردهای انقلاب اسلامی

سیدمحمد حسینی
دانشیار دانشکده الهیات دانشگاه تهران و وزیر پیشین فرهنگ و ارشاد اسلامی

انقلاب اسلامی ایران، صرفا یک جابه‌جایی قدرت سیاسی نبود؛ نقطه عطفی بود در بازتعریف هویت ملی، استقلال سیاسی و جایگاه ایران در معادلات جهانی. نزدیک به ۵دهه پس از آن رخداد تاریخی، قضاوت درباره دستاوردهای انقلاب دیگر محدود به شعارها و روایت‌های رسمی نیست، بلکه به میدان تحلیل نخبگان علمی، فرهنگی و اجتماعی کشور وارد شده است: کسانی که با نگاه تخصصی و مبتنی بر تجربه، مسیر طی‌شده و نتایج آن را ارزیابی می‌کنند. از پیشرفت‌های علمی و فناوری تا گسترش زیرساخت‌ها، از تقویت سرمایه انسانی تا تثبیت استقلال و اقتدار ملی، انقلاب اسلامی زمینه‌ساز تحولاتی شده که آثار آن در زندگی امروز جامعه قابل مشاهده است. مجموعه نوشته‌های پیش‌رو از چهره‌های مطرح سیاسی، تلاشی است برای رسیدن به فهمی عمیق‌تر از دستاوردهایی که در بستر چالش‌ها، فشارها و تحریم‌ها شکل گرفته‌اند؛ دستاوردهایی که بدون توجه به زمینه‌های تاریخی و هزینه‌هایی طی‌شده، قابل درک نخواهند بود.

ویژگی‌های تحول فرهنگی پسا انقلاب

چشم طمع سلطه‌گران

هر و غم غربی‌ها به کمک غربزدگان، براین بود که به‌تدریج فرهنگ اصیل ایرانی - اسلامی استحاله شود و فرهنگ برگ کرده وارداتی بر جامعه ایرانی تحول‌آفرینی کند. ازاین‌رو، تلاش بر اقتصادی خود را بدون مانع تحقق و استمرار بخشند. امام‌خمینی(ره) سلسله‌جنبان قیام و انقلابی بزرگ و فراگیر با نام خدا و با شعار «قیام‌لله» شد و توانست بسیاری از ریشه‌های استعمار را پنبه کند و فصل جدیدی در تاریخ ایران رقم بزند. در غالب کشورها، که در پای استعمار وجود دارد، آثار فرهنگی و فکری آن هنوز باقی و پابرجاست. هرچند به ظاهر دوران استعمار به پایان رسیده و کشورهای آزاد شده هرسال جشن استقلال برپا می‌کنند، اما در واقع سلطه قاهره نظامی و سخت‌افزاری به اشراف و سیطره نرم‌افزاری و مدرن تبدیل شده است و غارت منابع و سلطه اقتصادی به‌اتحای مختلف ادامه دارد.

نقشه راه تضعیف باورهای دینی

مخالفت روحانیون و تبعیت مردم از آنان، براساس اعتقادات دینی بود و سبب شد انگلیسی‌ها اقدامهایی را برای تضعیف و تخریب باورهای دینی طراحی کنند. مثلا بعد از شکست توافق رویتر، با میدانداری میرزا ملکم‌خان، نخستین فراموشخانه را برای ترویج تفکر فراماسونری در تهران دایر کردند، هرچند به ظاهر بحثی در مورد تقابل با اندیشه و آداب اسلامی نداشتند، اما این‌بار هم حاج ملاهادی با فراست دریافت که نیت آنان صرفه زدن به اعتقادات و ارزش‌های اسلامی است و وقتی هشدارهای او مؤثر واقع نشد، فرمان داد فراموشخانه را به آتش بکشند.

به‌هرحال با حمایت نهان و آشکار شاهان قاجار و دربارش، فراماسونری با جذب شاهزادگان، اعیان و افراد دین‌نفوذ به‌تدریج شکل گرفت و یکی از ماموریت‌های فراماسون‌ها ترویج فرهنگ غرب در ایران و مقابله با فرهنگ اصیل ایرانی - اسلامی بود.

این روند در دوره رضاخان به‌اوج رسید و این‌بار هم حاج ملاهادی با اشاره به اقبال لاتیک و در واقع ضدانسانی آتاترک، با همکاری دیگر روحانیون، تلاش کرد تا جلوی این روند را بگیرد. اما این‌بار هم حاج ملاهادی با فشار رضاخان به‌اوج رسید و به‌ناچار بعد از سفر وی به ترکیه و آشنایی با افکار لائیک و در واقع ضدانسانی آتاترک، با

محمدمهدی اسماعیلی
وزیر پیشین فرهنگ و ارشاد اسلامی

اندیشه سیاسی اسلام، به‌ویژه در سنت شیعی، از آغاز شکل‌گیری خود با یک مسئله بنیادین و اساسی مواجه بوده است: «چگونگی ساماندهی امر سیاسی در غیاب امام معصوم». این مسئله، نه صرفاً یک پرسش فقهی محدود، بلکه چالشی عمیق در نسبت میان دین، قدرت و نظم اجتماعی بوده‌است. پاسخ‌های تاریخی به این پرسش، طی قرون متمادی، عمدتا در نوسان میان «قطب متعارض شکل گرفته‌اند: از یک‌سو تلاش برای تبیین حداقلی از مشروعیت قدرت سیاسی در عصر غیبت و از سوی دیگر، گرایش به تعلیق یا تقلیل امر سیاسی و واگذاری آن به زمان ظهور مهدی موعود(عج). این وضعیت دوگانه، به‌تدریج به شکل‌گیری نوعی احتیاط ساختاری در اندیشه سیاسی شیعه انجامید که در آن، مشارکت فعال در حکومت و تعدی مستقیم قدرت، غالبا با تردیدهای شرعی و کلامی همراه بود.

در نتیجه این رویکرد، اگرچه پیوند دین با قدرت، تأثیرگذاری و حیات فردی حفظ شد، اما در سطح حکمرانی و سیاست روزمره، نوعی تفکیک عملی میان دین و سیاست به‌معنای سکولار سیاسی فلسفی، بلکه به‌معنای کنارگیری نهادی دین از اداره مستقیم دولت، پدید آمد. این وضعیت، به‌ویژه از دوره صفویه به بعد، در قالب همزیستی پرتنش میان فقها و سلطان‌ها عرفی تثبیت شد؛ نظمی که در آن، فقه شیعه اغلب نقش نظارتی، انتقادی یا حداقلی ایفا می‌کرد و از ارائه نظریه‌ای جامع برای دولت و حاکمیت پرهیز داشت. چنین مبانی تا قرن چهارم هجری، چارچوب مسلط اندیشه سیاسی شیعه را شکل می‌داد.

فراز بزرگ در تاریخ سیاسی شیعه

شمسی، این چارچوب سنتی را با چالشی بی‌سابقه مواجه کرد. استقرار نظامی سیاسی که مشروعیت خود را صراحتاً فقه‌شیعه و نظریه «ولایت فقیه»[1] اخذ می‌کرد، به‌معنای ورود تشیع از حاشیه قدرت به‌متن دولت میان دو قرن مرکز این تحول، اندیشه و رهبری امام سیدروح‌الله موسوی خمینی(ره) قرار داشت؛ فقیهی که نه‌تنها قرائت رایج از سیاست گریزی فقه شیعه را به چالش کشید، بلکه با بازخوانی و بازصورت‌بندی مفاهیم بنیادین سنتی، امکان تأسیس حکومت اسلامی در عصر غیبت را به‌عملیه یک «تکلیف شرعی و ضرورت تاریخی» مطرح کرد.

نوآوری امام خمینی(ره)، صرفا در ارائه نظریه ولایت فقیه خلاصه نمی‌شود، بلکه در تحول معنایی مجموعه‌ای از مفاهیم کلیدی اندیشه سیاسی شیعه ریشه دارد؛ مفاهیمی که پیش از انقلاب کارکردی محافظه‌کارانه - حداقلی یا تعلیقی داشتند. در اندیشه ایشان، «غیبت» از معنای توقف تاریخ سیاسی به امکان کنش فعال فقیه جامع‌الشرایط تبدیل شد؛ «انتظار» از صبر منفعل به مسئولیت اجتماعی و انقلابی تغییر معنا داد؛ و فراوردهای سیاسی که پیش‌تر در حاشیه قدرت و در مناسبات با دولت‌ها تعریف می‌شدند، به‌عنوان عملی کوتاه، محدود، اخلاقی و غیرمستقیم (نیابتی) است تا حساسیت اجتماعی را برنانگیزد. روایت‌هایی مانند «مداخله بشردوستانه»، «حمایت از مردم ایران»، یا «تفسیر رژیم کودهنریه» برای عادی‌سازی خشونت ساخته می‌شوند. اگر این روایت‌ها بدون چالش بمانند، آستانه پذیرش اجتماعی برای تجربه‌هایی شدید، بی‌ثباتسازی داخلی یا جنگ گسترده کاهش می‌یابد.

مقایسه ونزوئلا و ایران

تجربه حکمرانی متفاوت و غیرقابل بازگشت به پیش از انقلاب

ایجاد شبکه نفوذ فرهنگی - سیاسی به‌عنوان ظرفیت تمدنی برون‌زا

چرا مردم «قله» را احساس نمی‌کنند؟

مطالعه تاریخ تمدن‌ها، چه اسلامی، چه ایرانی و چه دیگران، نشان می‌دهد مرحله نزدیک به قله، اغلب سخت‌ترین دوره برای مردم است. دلایل این امر عبارتند از:

■ فروپاشی نظم قدیم و تولد ناقص نظم جدید

■ فشار بیرونی و تحریم‌ها

■ ناکارآمدی نهادهای میانی

■ شکاف معنایی بین نخبگان و جامعه

ایران امروز شاید بیش از همه، تراجمهایی را نیز به‌همراه داشته که همواره چالش برانگیز بوده‌است؛ به‌ویژه تنش میان حاکمیت دینی و حاکمیت مبتنی بر اراده مردمی و همچنین تنش میان رویکرد اخلاقی‌محور و رویکرد واقع‌بینانه در برخی از مقاطع تاریخی. این تنش‌ها، اما در بارهٔ مرحله ۴ می‌توان تصریح کرد که هنوز در آغاز راه نایستاده‌ایم و مرحله ۵ نیز در شرایط مقدماتی است و تا رشد و بالندگی فاصله‌ای طولانی دارد. در این چارچوب نظری، قله دارای ۴ مؤلفه است:

■ تولید الگوی حکمرانی کارآمد و عادلانه

■ قدرت نرم و الهام‌بخشی جهانی

■ پیوستگی معنا، اخلاق و پیشرفت مادی

■ برتری در حل مسائل انسان معاصر

■ خروج از بحران هویت و بقا

■ تثبیت استقلال در برابر قدرت

■ ساختن الگوی بدیل در سطح نظری

■ قرار گرفتن در آستانه تحقق نهادی و اجتماعی آن الگو

■ این، همان گذار از «نظام اسلامی» به «دولت و جامعه اسلامی» است.

نتیجه‌گیری

ایران امروز نه در قله است و نه در دامنه آغازین؛ بلکه در «شیب نهایی پرخطر یک پروژه تمدنی» قرار دارد. تعبیر «نزدیکی به قله» در این بافتار:

■ ناظر به موقعیت تاریخی و مرحله‌ای است، نه وضعیت معیشتی کنونی

■ بیدارباش و تذکری به نخبگان برای حرکت به سمت اصلاحات عمیق است، نه آرامسازی و ایجادبخشی به افکار عمومی

■ دعوتی برای تحول در حکمرانی، عدالت، علم، اقتصاد و فرهنگ است.

چرخ تولید علم چگونه به حرکت در آمد؟

محمدعلی زلفی‌گل
وزیر پیشین علوم، تحقیقات‌وفناوری

گذر از نظام «سلطنتی» به نظام «مردم‌سالاری دینی» مستلزم راهبردی نوآوری اجتماعی مبتنی بر ظرفیت‌های علمی متمایز خلق شده است که در آن، جامعه‌ـ از وضع موجود به وضع مطلوبی منتقل شود و «توسعه پایدار» پیشرفتی است که نیازهای حال حاضر را برآورده کند، بدون اینکه توانایی نسل‌های آینده را در برآوردن نیازهای خود به مخاطره اندازد. در اوایل دوران بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، بنا به دلایل زیر، توسعه کمی آموزش عالی در کشور به‌منظور ترویج علم با به‌عبارت بهتر، بسترسازی مناسب برای تحول در کشور توسط افسار مختلف جامعه ضروری به‌نظر می‌رسید:

۱ با وجود اینکه تعداد زیادی پزشک از کشورهای خارجی تبعه هندوستان، فیلیپین و غیره در کشور مشغول به کار بودند، سطح بهداشت و دسترسی به پزشک در کشور، بالاخص در روستاها، با حد قابل قبول فاصله زیادی داشت.

۲ به‌دلیل رشد جمعیت در کشور، نیاز به معلمان و دبیران در آموزش‌وپرورش و همچنین استادان در دانشگاه‌ها یک وقافیت غیرقابل انکار بود.

حرکت چرخ تولید علم

■ مقابسه رویکرد علمی بین کاشورهای همسطح و مشخص‌شدن عقب‌ماندگی جدی علمی برای مسئولان نظام علمی کشور که موجب چاره‌اندیشی در این خصوص شد.

■ نیاز دانشگاه‌ها و پژوهشگاه‌ها به اعضای علمی و عده‌مکان اعزام دانشجوی دکتری در حد نیاز به خارج از کشور از عوامل تقویت کننده توسعه تحصیلات تکمیلی در دانشگاه‌های کشور.

■ تأسیس و توسعه تحصیلات تکمیلی (مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری) در دانشگاه‌های کشور منجر به تولید علم و فناوری شد.

■ استانداردهای علمی و فناوری و انتظارات معقول از دانشجویان دوره‌های دکتری و مشروط کردن فارغ التحصیلی رهبر معظم‌انقلاب، تکامل، توسعه و تفصیل پیدا کرده‌است.

■ سیاست آموزش پژوهش‌محور و پژوهش آموزش‌محور در ارتقای اعضای هیأت علمی دانشگاه‌ها اتخاذ شد و بر اجرای دقیق و جدی آن پافشاری شد.

■ نظام سنجش و انگیزش مؤثر برای احترام و عزت بیشتر به اعضای هیأت علمی که بر نوشته‌های علمی متمایز خلق می‌کنند، طراحی، تدوین، تصویب، اجرا و نظارت شد.

■ رویدادهای مرجعیت‌ساز، مرجعیت‌گرین و مرجعیت‌ساز علمی نظیر هفته پژوهش و فناوری، جشنواره‌ها و المپیادهای مختلف و تلاش برای نهادینه کردن فرهنگ پژوهش، فناوری و نوآوری در کشور و معرفی دانشجویان، دانش‌پژوهان، دانشمندان، پژوهشگران، فناوران و نوآوران موفق به عموم مردم برگزار شد.

■ سیاستگذاری ترویجی‌فرهنگی برای علم، فناوری و نوآوری توسط مراجع ذیصلاح در کشور انجام شده‌است.

■ زنده‌بندی دانشگاه‌ها، پژوهشگاه‌ها و پارک‌های علم و فناوری کشور براساس شاخص‌های اساسی تولید علم، فناوری و نوآوری انجام می‌شود.

■ حرکت به‌سوی بومی‌شدن تحقیقات در کشور انجام شده‌است. تعامل و دیپلماسی علمی نیز برای جلوگیری از تحریم‌ها صورت گرفته‌است.

■ یکسی از مهم‌ترین خلأهای دیپلماسی، عدم‌بهره‌گیری حداکثری از ظرفیت‌های متنوع دیپلماسی فراتر از دیپلماسی رسمی دولتی است. دیپلماسی عمومی، دیپلماسی رسانه‌ای، دیپلماسی فرهنگی، علمی و حتی بازاردیپلماسی از طریق نهادهای غیردولتی، دانشگاه‌ها، نخبگان، شهرها و بازیگران محلی، می‌تواند نقش تعیین‌کننده‌ای در تقویت قدرت نرم و مشروعیت بین‌المللی گفتمان انقلاب اسلامی ایفا کند.

■ آسیب دیگر در حوزه سیاست‌خارجی، کارکرد داخلی آن است. به‌طور کلی می‌توان گفت سیاست‌خارجی در جمهوری اسلامی بیشتر کارکرد داخلی دارد و کمتر به ظرفیت‌های واقعی این بستر به‌منظور موثر پیشران سیاست‌های کشور در سطح جهانی می‌پردازد. در حالی که علی‌القاعده سیاست‌خارجی باید مسیر پیشبرد منافع ملی را هموار سازد، در حال حاضر موانع و اقدامات بین‌المللی کشور تا حد زیادی برای افکار عمومی داخلی طراحی و اجرا می‌شود.

■ نقصان تاثیره در دستگاه سیاست‌خارجی نظام تک‌بعدی بودن رویکردهاست که ناشی از عوامل مختلفی است که در بالا آسیب‌شناسی شد.

نتیجه‌گیری

در جمع‌بندی نهایی و با لحاظ مجموع مباحث نظری، آسیب‌شناسانه و تجربی، می‌توان سیاست‌خارجی انقلاب اسلامی را پروژه‌ای دانست که در سطح مبانی فکری، از انسجام، عمق و غنای راهبردی برخوردار است، اما در سطح حکمرانی و اجرا، نیازمند بازآرایی و نوسازی جدی است.

فراز بزرگ در تاریخ سیاسی شیعه

محمدمهدی اسماعیلی
وزیر پیشین فرهنگ و ارشاد اسلامی

اندیشه سیاسی اسلام، به‌ویژه در سنت شیعی، از آغاز شکل‌گیری خود با یک مسئله بنیادین و اساسی مواجه بوده‌است: «چگونگی ساماندهی امر سیاسی در غیاب امام معصوم». این مسئله، نه صرفاً یک پرسش فقهی محدود، بلکه چالشی عمیق در نسبت میان دین، قدرت و نظم اجتماعی بوده‌است. پاسخ‌های تاریخی به این پرسش، طی قرون متمادی، عمدتا در نوسان میان «قطب متعارض شکل گرفته‌اند: از یک‌سو تلاش برای تبیین حداقلی از مشروعیت قدرت سیاسی در عصر غیبت و از سوی دیگر، گرایش به تعلیق یا تقلیل امر سیاسی و واگذاری آن به زمان ظهور مهدی موعود(عج). این وضعیت دوگانه، به‌تدریج به شکل‌گیری نوعی احتیاط ساختاری در اندیشه سیاسی شیعه انجامید که در آن، مشارکت فعال در حکومت و تعدی مستقیم قدرت، غالبا با تردیدهای شرعی و کلامی همراه بود.

در نتیجه این رویکرد، اگرچه پیوند دین با قدرت، تأثیرگذاری و حیات فردی حفظ شد، اما در سطح حکمرانی و سیاست روزمره، نوعی تفکیک عملی میان دین و سیاست به‌معنای سکولار سیاسی فلسفی، بلکه به‌معنای کنارگیری نهادی دین از اداره مستقیم دولت، پدید آمد. این وضعیت، به‌ویژه از دوره صفویه به بعد، در قالب همزیستی پرتنش میان فقها و سلطان‌ها عرفی تثبیت شد؛ نظمی که در آن، فقه شیعه اغلب نقش نظارتی، انتقادی یا حداقلی ایفا می‌کرد و از ارائه نظریه‌ای جامع برای دولت و حاکمیت پرهیز داشت. چنین مبانی تا قرن چهارم هجری، چارچوب مسلط اندیشه سیاسی شیعه را شکل می‌داد.

مؤلفه‌های کلیدی پیشرفت

■ تحولات علمی جهان تا حدود زیادی در گرو توسعه تحصیلات تکمیلی است و از سوی دیگر، افزایش جمعیت دانشجویی در سطح تحصیلات تکمیلی به‌صورت ضمنی نشان‌دهنده نوعی بعد عدالت آموزشی تاثیر گ